Тютюнник Гр. – Тютюнник Г. Твори : [оповідання]. В 2-х т. / Григір Тютюнник. – К. : Молодь, 1984. – Т.1. – 328 с.; Т.2. – 328 с.

Укр. мол. – Україна молода (щоденна інформаційно-політична газета), м. Київ.

Укр. пр. – Українська правда (інтернет-газета).

Шевчук – Шевчук В. Дім на горі : [роман-балада] / Валерій Шевчук. – К. : Рад. письменник, 1983. – 486 с.

Шкляр – Шкляр В. Елементал : [роман] / Василь Шкляр. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2006. – 191 с.

В статье осуществлен анализ обстоятельственных и определительных наречий в функциональной сфере нечастиречных классов единиц.

Ключевые слова: обстоятельственные и определительные наречия, вторичная функциональная сфера, нечастиречные классы единиц.

This article analyzes the adverbial modiefire and attributive adverbs in functional nonword classes areas.

Keywords: adverbial modiefire and attributive adverbs, secondary functional area, nonword classes areas.

УДК: 821.161.2(09) Шевченко Т.: 82’0

Мацько Л.І.

ВІЗІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ СТИЛІСТИЧНУ СТРУКТУРУ КОМЕДІЇ «СОН» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розглядається лінгвостилістична структура комедії «Сон» Тараса Шевченка в аспекті прочитання у мовному тексті поеми екзистенцій них, соціальних націоісторикософських смислів, що продукують динаміку й діалектику художнього мовомислення поета. Для лексико-стилістичного аналізу структури тексту «Сон» використано прийом диференціації художніх текстем за інформаційно-тематичним змістом. Опорними змістовими центрами тексту є узагальнені концепти: України, її історія, російська імперія. Лінгвоконцептосфера їх розкривається через тематичні тексти: український, російський: сибірський і петербурзький.

Ключові слова: стилістична структура, текс тема, тексти: український, російський (сибірський, петербурзький), лінгвостилістичний аналіз, лінгвосконцептосфера.

Шевченко не поет, а голос душі українського народу,
його крик, сльоза і глибоке зітхання, стогін
і разом з тим поклик гніву цього народу.
Сербський письменник Броніслав Нушіч

До вас слово моє, о братія моя
українськая возлюбленная.
Тарас Шевченко

Тарас Григорович Шевченко відкрив добу нового українського письменства, зберігаючи генетичний зв’язок з попередніми епохами саме тим,

що надійно ґрунтував свою творчість на міцній основі живого розмовно-побутового народного повсякдення, української пісенності і загалом фольклору як компонента та ознаки національного ґенезу тексту, використовуючи традиційну античну і християнську символіку й міфологію, поетику українського бароко в його різновидах: високому, урочистому і низькому, бурлескному.

Це діалектичне поєднання взаємопов'язаних і взаємодоповнювальних чинників робило поетичну творчість Шевченка традиційно-фундаментальною і злободенно-сучасною на віки.

Непримиренний антикріпосницький пафос, гротескові картини пансько-чиновницького життя, гнівне оскарження неволі і заклики до революційного перетворення суспільства не заступили у творчості Шевченка живої душі, картин природи, віри у християнські цінності, у духовну еволюцію людини. Всепроникний антропоцентризм є основною ознакою філософсько-етичних і естетичних поглядів Шевченка.

Твір «Сон» належить до поетичної збірки «Три літа». У першодруці і у списку Пантелеймона Куліша датується: «Місяць червень, р[оку] б[ожого] 1844, у Петербурзі». Саме зі списку Куліша і надрукував його вперше К.Г.Климкович у 1865 р. у Львові окремим виданням, потім у кількох зарубіжних виданнях «Кобзаря». В Росії повністю «Сон» був надрукований у виданні: Шевченко Т. Кобзарь. – СПб., 1907р. Весь цей період «Сон» жив у рукописній збірці «Три літа» і списках. М.Костомаров у спогадах про своє знайомство з Шевченком і в автобіографії зазначав: «Он прочёл мне некоторые из неизданных своих произведений, от которых я был в совершенном восторге. Особенно сильное впечатление произвёл на меня «Сон», неизданная антицензурная поема Шевченко. Я читал и перечитывал её всю ночь и был в полном упоении» [7, 781]. При арешті кирило-мефодіївців «Сон» у списках відібрано у М.Костомарова і В.Білозерського як «стихотворение возмутительного содержания». Шевченко одержав десять років російської самодержавної солдатчини: «Под строжайший надзор с запрещением писать и рисовать», а «Сон» продовжував рукописне життя в імперії.

Уважне прочитання тексту «Сон» викликає принаймні два запитання. Чому авторський підзаголовок каже, що це комедія, тоді як жанровий спектр твору інший і значно ширший? Це сатирична поема з елементами гротеску, ліризму, трагедійності, мотивами самотності, безнадії, складною проблематикою історіофілософського, націологічного, політичного характеру. Чому твір має назву «Сон», коли його змістом є тогочасна реальна жахлива дійсність російського імперського суспільства? Можна вважати, що жанр твору як комедію визначено асоціативно – за зразком жанру «Божественної комедії» Аліг'єрі Данте, перша частина якої «Пекло» вийшла в російському перекладі у 1842 р. і очевидно, що Шевченко добре знав її, бо в листі до О.Бодянського (15 листопада 1852 р.) вільно переказував рядки з п'ятої пісні «Пекла». Про Данте Шевченко писав у листах до А.І.Толстої (9 січня 1857), до М.М.Лазаревського (12 березня 1858). Лікар Щепкіних Д.Мін, що був і перекладачем Данте, в певний час лікував Шевченка і вони вели розмови про творчість Данте.

Назва твору «Сон» семантично є багатозначною і стилістично конотативною, тому вона багатоаспектна, відкрита для витлумачення у різних ракурсах. Сон – це: 1) Фізіологічний стан спокою організму людини і тварини, що настає періодично і супроводиться повною або частковою приглушеністю свідомості й ослабленням ряду фізіологічних процесів. // Те саме, що спання. // Те саме, що сплячка 1). // *спец.* Стан рослини, за якого відбувається зміна в положенні листя або пелюсток квітки під впливом зміни освітлення і температури. // Зимове завмирання рослин. 2) Те, що сниться; сновидіння. // *перен.* Те, про що мріє людина; мрія. // *перен.* Те, що сприймається як нереальне, примарне, оманливе; *прот.* Дійсність» [2, 1440]. Тому і художній твір під назвою «Сон» можна сприймати по-різному:

- Як життєва якась історія про чудний, незрозумілий, непевний сон.
- Як стилістична форма романтичного стилю, стилістичний прийом нереального бачення, уявної картинки суспільного буття.
- Як запобіжний засіб для (проти) цензури: це несерйозно, жарт, чудування таке собі.
- Як магічний знак, містичне видіння, як елемент екстрасенсорики.
- Як: «…одна із значеннєвих конотацій – натяк на духовний «сон» нації – отієї здеморалізованої, враженої історичною та національною амнезією «братії», яка, потерпаючи від імперії, покірно «…мовчить собі, Витріщивши очі! Як ягнята» [I, 265]. Недаремно ж Шевченко тричі використав лексему «Сон» як назви своїх творів.

Пізнати глибинний зміст поеми «Сон» допоможе епіграф з Євангелії від св. Іоана: «Духъ істины, его же мір не можетъ пріяти, яко не видитъ его, ниже знаетъ его». «Духу істини, якого світ не може сприйняти, бо не бачить його і не знає». Автор підказує, що суспільство не приймає Духу істини, бо не бачить і не знає його, не бачить себе справжнього, істинного. В результаті формується інтенція автора (намір, задум) – показати суспільству його ж істинну суть у найгірших проявах, щоб воно отямилося і очищалося. І.Франко у статті «Темне царство» охарактеризував поему «Сон» як «велике оскарження «темного царства» за всі теперішні і минулі кривди України»: «В «Сні» Шевченко стоїть ще більше на національнім українськім ґрунті (поема писана вчасніше). Україна нагадується йому все і всюди; її горем наболіла вся його душа; тих, хто катує і катував її, він проклинає з цілим жаром болючого серця. «Сон» – се велике оскарження «темного царства» за всі теперішні й минувші кривди України, оскарження, піднесене збільше, хоч не виключно партикулярного становища — українства» [6, 9-29].

Для лексико-стилістичного аналізу стилістичної системи твору «Сон» можна використати прийом диференціації художніх текстем. Перша текстема вступна «У всякого своя доля І свій шлях широкий…».

Перша текстема початком і розмірковуваннями нагадує суспільну картину змісту 10-ої пісні «Саду божественних пісень» Григорія Сковороди «*Всякому городу нрав і права; Всяка имеет свій ум голова; Всякому сердцу своя есть любов*» [4, 67]. Відомо, що Шевченко добре знав і любив творчість Сковороди ще з юних літ, про що згадував на засланні і написав у поезії

«А.О.Козачковському»: «*І зроблю маленьку книжечку. Хрестами І візерунками з квітками Кругом листочки обведу, Та й списую Сковороду. Або «Три царіє со дари*». Як ремінісценція, відгомін мотивів і образів Сковороди зринають ці рядки, коли читаєш першу текстему поеми «Сон»: «*У всякого своя доля, І свій* ***шлях широкий. Той*** *мурує,* ***той*** *руйнує,* ***Той*** *неситим оком За край світа зазирає, Чи нема країни, Щоб загарбать із собою, Взять у домовину.* ***Той*** *тузами обирає Свата в його хаті, А* ***той*** *нишком у куточку Гострить ніж на брата. А* ***той*** *тихий та тверезий, Богобоязливий, Як кішечка підкрадеться, Вижде нещасливий У тебе час та й запустить Пазурі в печінки*» [І, 265]. Ця картина глибокого соціального розшарування, загальнолюдських і суспільних вад увиразнилася лінгвостилістемами: повторами вказівного займенника *той* (кожен конкретизований); лінгвокультуремами *своя* (чужа) *доля, шлях широкий*, аксіологічними (оцінними) прикметниками – епітетами: ***неситим оком, тихий та тверезий, богобоязливий, час нещасливий***; фразеологізмами: *за край світа зазирає, взять у домовину, нишком гострить ніж на брата, як кішечка підкрадеться, запустить пазурі в печінки*. Кожен «той» окремий, але всі вони впізнаються в протидії – антитезі один одному в тодішньому кріпосницькому самодержавному суспільстві і нагадували читачам про конкретні події (наприклад, війни за чужі території). Сила таланту Шевченка в тому, що йому так вдається узагальненість зображення загальнолюдських і суспільних вад, що вони впізнаються чи вгадуються і в сучасному суспільстві: «*А* ***той*** *щедрий та розкішний, Все храми мурує; Та* ***отечество так любить, Так*** *за ним* ***бідкує, Так*** *із його, сердешного,* ***Кров****, як воду,* ***точить****!... А братія мовчить собі, Витріщивши очі*» [І, 265].

Поема «Сон» є зразком проникливого аналітичного представлення на суд людський соціальної системи Російської імперії. Мовні форми народної словесності, романтичної поезії Шевченко наснажував свіжою авторською думкою, сміливо експериментуючи стильовими формами і стилістичними засобами.

Наступна текстема починається філософським розмірковуванням: «*А хто ж то я?*» і нагадує протицензурні вигадки про пияка, але і тут є ударна фраза зі стилістемою *кров*: «*Я* ***свою п'ю****, а не* ***кров людську****!*» [І, 266]. Далі з'являється символічний образ *сови* як провісниці тьми, страху, нещастя і як супутниці ліричного героя в польоті над імперією горя і зла.

У наступній текстемі всі стилістеми звернуті в молінні до Батьківщини – України: «*Прощай,* ***світе****, прощай,* ***земле****, Неприязний* ***краю, Мої муки, мої люті*** *В хмарі заховаю. А* ***ти, моя Україно, Безталанна вдово****, Я* ***до тебе*** *літатиму З хмари* ***на розмову. На розмову*** *тихо – сумну,* ***На раду з тобою****; Опівночі* ***падатиму Рясною росою****.* ***Порадимось, посумуєм****, Поки сонце встане, Поки* ***твої малі діти На ворога стануть****. Прощай же* ***ти****, моя* ***нене, Удово-небого****, Годуй* ***діток; жива правда У Господа Бога****!*» [І, 267].

Це унікальний поетичний приклад єднання автора з Україною, яке є осердям усієї творчості геніальної особистості Т.Шевченка. У поетичній тканині текстеми, як і наступної, знайшлося місце усім ідентитетам української національної ідентичності (територіальним, соціальним, природовідповідним,

аксіологічним, психічним, емотивним, мовним, культурним, релігійним) [1, 68]. Зокрема, виразно представлені: територіально-національний ідентитет (*світе, земле, краю, моя Україно*), психоемотивний (*на розмову тихо-сумну, на раду з тобою, порадимось, посумуєм, моя нене, малі діти, діток*), соціальний (*муки, на ворога, безталанна вдово, удово-небого, жива правда*), релігійний (*у Господа бога*). Мовлення Шевченка інтимізується частим вживанням і повторами займенників (***мої** муки, **мої** люті; ти **моя** Україно; **я** до **тебе** літатиму; на раду **з тобою**; **твої** малі діти; прощай же **ти**, **моя** нене*).

Далі йде текстема – картина української природи з пейзажними стилістемами, що вже стала класичною: «*Дивлюся, аж **світає, Край неба палає, Соловейко в темнім гаї Сонце зустрічає. Тихесенько вітер віє, Степи, лани мріють, Меж ярами над ставами Верби зеленіють. Сади рясні похилились, Тополі по волі Стоять** собі, мов сторожа, **Розмовляють з полем**. І все-то те, **вся країна Повита красою, Зеленіє, вмивається Дрібною росою, Споконвіку вмивається, Сонце зострічає**… І нема тому починку, І краю немає!*» [І, 267]. Це все нагадує філософські роздуми за мотивами Книги Еклезіяста: «*Покоління відходить, й покоління приходить, а земля віковічно стоїть! І сонечко сходить, і сонце заходить, і поспішає до місця свого, де сходить воно*» (Гл. І, В. 4-5) [І, 702].

Саме такі тексти Шевченка викликали зворушливі почуття у читачів. У січні 1867 року у Флоренції Олександр Герцен попросив у художника Миколи Ґе щось почитати російською мовою і взяв вірші Шевченка у перекладі Ґербеля. Повертаючи книгу, сказав: «Господи, яка насолода! Подих чистоти, незайманих степів, відчуття простору, свободи» [8, 75].

Увагу читача привертає рамкова композиція поеми: ліричний герой «з бенкету п’яний уночі» «ліг спати» і бачить сонні видива, в образах яких втілено ідейну суть та тематичний зміст поеми. Герой все прокоментувавши, проснувся в кінці поеми: «*Отаке-то приснилося диво. Чудне якесь! Таке тілько Сниться юродивим Та п’яницям*».

Текст «Сну» є виразно інтертекстуальним, у ньому вміщено три часопросторові змісти (тексти): український, російський, сибірський, петербурзький). Український текст характеризується м’яким ліричним ідилічним пейзажем.

Але на фоні розкішної природи душа плаче, бо люд закріпачений, життя жахливе: «*Латану свитину з каліки знімають, З шкурою знімають», «розпинають вдову за подушне, а сина кують*», «*А онде під тином Опухла дитина, голоднє мне, А мати пшеницю на панщині жне*» [І, 268].

Сибірський текст характеризується іншим, суворішим і жорстоким пейзажем: «*Лечу, лечу, а вітер віє, Переді мною сніг біліє, Кругом бори та болота*». Здається, «*ще є країна, Не полита сльозами, кров’ю… Аж слухаю – Загули кайдани під землею…*». Виявляється, Сибір перетворено на суцільну в’язницю: «*Мов із тісною домовини На той останній Страшний суд. Мертвці за правдою встають. То не вмерлі, не убиті, Не суда просити! Ні, то люди, живі люди, В кайдани залиті, Із нор золото виносять, Щоб пельку залити неситому. То каторжні…*» [І, 270]. І тут вводиться в текст як антитеза до

попереднього образу мерців інший образ: «***В кайдани убраний Цар всесвітній! Цар волі, цар, Штемпом увінчаний!*** *В муці, в каторзі не просить. Не плаче, не стогне! Раз добром нагріте серце Вік не прохолоне!*» [I, 271]. «Цар волі» – це образ стійкого політичного заслания, який і в кайданах не зрікається своїх праведних ідей, не втрачає сердечної доброти. На думку П. Филиповича, М.Зерова, це міг бути хтось із відомих декабристів, до яких у Шевченка було побожне ставлення [5, 171].

В наступній текстемі ліричний герой оглядає місто Петербург: «*Як-то воно зробилося З* ***калюжі*** *такої Таке* ***диво****. Отут крові Пролито людської*». Поет ніби нагадує, що Петербург побудований на болоті українськими козаками і кріпаками.

Сюжетну лінію Петербурга логічно продовжує монологічна сповідь наказного гетьмана чернігівського полковника Павла Полуботка, якого за відстоювання державних інтересів України розлючений Петро І ув'язнив у Петропавловській фортеці і умертвив. Образ Полуботка звертається до Петра І: «*О царю поганий, Царю проклятий, лукавий, Аспиде неситий! Що ти зробив з козаками? Болота засипав Благородними костями; Поставив столицю на їх трупах катованих! І в темній темниці мене, вольного гетьмана, Голодом замучив У кайданах. Царю! Царю! І Бог не розлучить нас з тобою. Кайданами Скований зо мною Навік-віки*». Узагальнений образ козацьких душ *біла пташка* заголосила до царя: «*І ми сковані з тобою Людоїде, Змію!*» [I, 275].

Передостання текстема присвячена звичайному робочому дню простого люду, москальській муштрі та дрібному чиновництву, у якого свої гріхи: «*От і братія сипнула У сенат писати, та підписувать, та* ***драти*** [хабарі*] І з батька і брата. А меж ними землячки По-мовсковській так і ріжуть, та лають батьків своїх, що змалечку Цвенькать не навчили По-німецькій...* ***П'явки, п'явки****! Україно! Україно! Оце* ***твої діти, Твої квіти молодії Чорнилом политі. Московською блекотою*** *В німецьких теплицях* ***Заглушені****!...»* [I, 277].

Третій текст – власне російський – починається похмурим пейзажем: «*У долині, мов у ямі. На багниці город мріє; Над ним хмарою чорніє туман тяжкий... То город безкраїй*» [I, 271]. Герой поеми, ніби жартуючи, гадає: Чи то турецький, Чи то німецький, А може, те, що й московський. Церкви та палати, Та пани пузаті, І ні однісінької хати (нагадаємо, що в поезії Шевченка хата є лінгвокультуремою родинності). Так почався в поемі текст Петербурга: парад, палати, прислужник-землячок з циновими ґудзиками – мерзенний каламар, що пропонує за полтину провести в палати.

Сатиричний образ продажних землячків підсилюється у поемі «Сон» макаронічним російсько-українським мовленням як стилістичною ознакою втрати національної ідентичності: «*Экой хохол! Не знает параду. У нас парад. Сам изволит Сегодни гуляти! ...аж землячок, Спасибі, признався, з циновими ґудзиками: «Де ты здесь узялся? «З України». – Так як же ти Й говорить не вмієш По-здешнему? – «Экой чудак!*» [I, 272]. Цим образом у російсько-німецько-французькомовному Петербурзі Шевченко порушує проблему свідомого мовного самовибору і нагадує українцям про їхню етнічно-національну ідентичність, яку вони втрачають, перетворюючись на

меншовартісних хохлів. Нарешті, ліричний герой потрапляє в царські палати: «*Так от де рай!... **Золотом облиті блюдолизи**; ...***сам, Високий, сердитий, ... Цариця – небога, мов опеньок засушений, Тонка, довгонога***... *За богами – панства, панства В серебрі та златі. **Мов кабани годовані, пикаті, пузаті**!...»*[I, 272].

Негативно характеризуючи російський самодержавний олімп, поет використовує пейоративні стилістеми (інвективну лексику, просторіччя, вульгаризми): «*Аж потіють, та товпляться, Щоб то ближче стати коло самих: може, вдарять **Або дулю дати Благоволять**; хоч маленьку, Хоч **півдулі**, аби тілько під самую **пику**; Цар **цвенькає**; цариця, **Мов та чапля ... скаче**, бадьориться. Довгенько вдвох походжали, **Мов сичі надуті***». А говорили: О Отечестві, нових петлицях, о муштра ще новіших. Далі запрацювала самодержавна чиновницька машина, яку поет передав у гротескній формі генерального мордобиття: «*Дивлюсь, ... цар підходить До найстаршого... та в пику Його як затопить!... Облизався неборака; Та меншого **в пузо** – Аж загуло!.. А той собі ще меншого **туза** Межи плечі; той меншого, А менший малого, а дрібнота Уже за порогом Як кинеться по улицях, Та й давай **місити недобитків** православних...»* [I, 273].

Живучи в Петербурзі, Т.Шевченко звичайно бачив пам'ятник Петру I, поставлений Катериною II, читав поему польського поета А.Міцкевича «Дзяди», у якій той назвав Петра I так: «Car knutowladny w todze Rzymianina» («Цар кнутовладний в тозі римлянина»). Очевидно, що Шевченко читав і «Медный всадник» О.Пушкіна – апофеозу Петру I, якою нібито О.Пушкін намагався захистити царя від польських звинувачень.

Т.Шевченко своє враження від пам'ятника і негативну оцінку царю описав так: *«...кінь летить, копитами Скелю розбиває! А на коні сидить **охляп**, У свиті – не свиті, І без шапки. **Якимсь листом Голова повита**. Кінь басує... А він руку простягає, **Мов світ увесь хоче Загарбати**... Це той **перший**, що розпинав Нашу Україну, А **другая доконала** Вдову сиротину, Кати! Кати! Людоїди! Наїлись обоє, Накралися; а що взяли на той світ з собою? Тяжко – тяжко мені стало, Так, мов я читаю Історію України*» [I, 274-275]. Дуже влучно висловився Ю.Шевельов про Шевченкову традицію у творчості І.Франка, як про клич і подвиг: «Шевченкова традиція для Франка була між іншим у тому, щоб література була – подвиг, пророцтво, візія і клич». Саме ці риси характерні для поезії Т.Шевченка, особливо для його поем.

«Із трьох найбільших поетів Слов'янщини, що взяли темою Петербург і статую Петра... – Шевченко й Міцкевич обидва послали кнутовладному цареві своє прокляття во ім'я тисячі похованих там на «канальській роботі» людей» – так відгукнувся про творчість польського і українського поетів М.Зеров [4, 173]. Так номени *Сибір, Петербург, перший, друга*, стали історично-географічними ідентифікатами російського самодержавного зла.

Остання текстема – це картина царської мізерії. Відповідно у ній уся лексика розповідно-просторічна, понижена. Цар «*Неначе з **барлоги Медвідь виліз**, ледве-ледве переносить ноги*» [I, 277]. Ведмідь (діал. медвідь) у християнській символіці є втіленням гріховної тілесної природи людини,

жорстокості, жадібності, зла. Саме з таким значенням вживалося порівняння Миколи І з ведмедем у тогочасній російській нелегальній літературі (О.Герцен писав про «медвежью лапу правительства», М.Сазонов – про «Медвежью шутку Николая, объявившего сумасшедшим Чаадаева», Т.Шевченко писав про, «тяжелую казарменную лапу неудобозабываемого дрессированного медведя – царя»).

Гротескна картина провалля *пузатих, менших, дрібних, челяді, москаликів* обезсилила царя: «*Стоїть собі, Голову* ***понурив, Сіромаха****. Де ж ділася Медвежа натура? Мов* ***кошеня****...*». Так завершився петербурзький текст сну у поемі «Сон», а думки поета про російську імперію залишилися з читачами. Поет прочитав землякам «історію України» [І, 275] і своєю творчістю та власним життям, подавши приклад політичного мислення й ідеології, створив українську націю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брижицька С. «Я не одинокий»: національне самоствердження Тараса Шевченка та його вплив на становлення національної ідентичності українців (друга чверть XIX ст. – середина 20-х років XX ст.): моногр / С. Брижицька. — Черкаси : Брама-Україна, 2006. — С. 68. (усіх 192 с.)
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 170.000. К. : Ірпінь ВТФ «Перун», 2002. — 1440 с. (С. 1161).
3. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів: У 2-х т. / Г. Сковорода — К., 1973. — Т. 1. — С. 67. (532 с.)
4. Зеров М. Шевченкова творчість. «Три літа» / Микола Зеров. Лекції з історії української літератури. Вид. Канадського Інституту українських студій. – Toronto, 1977. — С. 173 (211 с.)
5. Филипович П. Шевченко і декабристи. К., 1926. — С. 56-59. Зеров М. Шевченкова творчість «Три літа» // Микола Зеров. Лекції з історії української літератури. Вид. Канадського Інституту українських студій. Вид-ство Мозаїка. Toronto, 1977. — С. 171 (271 с.)
6. Франко Іван. Зібрання творів у 50-и томах. — К. : Наукова думка, 1980 р., Т. 26. — С. 137. Твори в 20-ти томах, том XVII, Літературно-критичні статті. К., 1955, — С. 9-29.
7. Шевченко Тарас. Зібрання творів у шести томах. Поезія 1837-1847. Т.1. К. : Наук. думка. 2003. — 781 с. (С. 700).
8. Шерех Ю.В. Микола Ґе і Тарас Шевченко: мистець у відмінному контексті // Юрій Шерех. Пороги і запоріжжя. Т.ІІ. Література. Мистецтво. Ідеологія. Харків: Фоліо. 1998. — С. 75 (усіх 363 с.)

В статье рассматривается лингвостилистическая структура комедии «Сон» Тараса Шевченко в аспекте прочтения в поэме экзистенциальных, социальных, нациоисториософских смыслов, продуцирующих динамику и диалектику художественного мовотворчества поэта. Для лингвостилистического анализа структуры текста «Сон» использован приём дифференциации художественных текстем по информационно-тематическому признаку. Опорными содержательными центрами текста являются обобщенные концепты: Украина, её история, российская империя. Их лингвоконцептосфера раскрывается в тематических текстах: украинский, российский (сибирский, петербургский).

Ключевые слова: стилистическая структура, текстема, тексти украинский, российский (сибирский, петербургский), лингвостилистический анализ, лингвоконцептосфера.

Taras Shevchenko cemented the period of a new Ukrainian literature, keeping genetic connection with a previous epoch by forming his language creativity on the ground of the leaving colloquial speech, the Ukrainian folk song as the component and the traditional feature of the national text genesis. Using the traditional Christian symbols and antique mythology, the poetry of Ukrainian baroque in its varieties: high, brutal, solemn, and burlesque and he also used the stylistic experiment and his own language creativity.

Keywords: stylistic structure of the text, texteme, the Ukrainian, the Russian (the Siberian, St. Petersburg) texts, the linguo-stylistic analysis, linguo-conceptosphere.

УДК 37.091.12:005.963.2 – 051: 811

Кравець Л.В.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОСТОРУ

У статті проаналізовано модель мовної особистості, представленої в концепції Л. І. Мацько. З'ясовано ознаки мовної особистості, схарактеризовано структуру її. Визначено основу становлення мовної особистості та чинники, які впливають на подальший розвиток; розкрито циклічність процесу формування мовної особистості у науково-освітній сфері. Вказано на важливість поняття «мовна особистість» для сучасного науково-педагогічного простору.

Ключові слова: мовна особистість, мовна свідомість, мовна стійкість, мовна картина світу, мовне середовище.

Проблема мовної особистості, що вже тривалий час обговорюється в лінгвістиці, лінгводидактиці, психології, філософії, культурології, в останній час набула особливої актуальності. Події, які відбуваються в нашій країні, спричинили небувале загострення мовного питання та розкрили давні не розв'язані досі проблеми і їх деструктивний вплив на суспільство. Не вдаючись до соціально-політичного аналізу ситуації, зосередимо увагу на науково-освітніх аспектах поняття «мовна особистість» та його зв'язку з мовним питанням.

О. О. Леонтьєв зазначає: «Окремі люди, засвоюючи мову, користуються нею не тільки в спілкуванні, але і в усій своїй мовній за формою, тобто свідомій психічній діяльності. Мова так само бере участь у мисленні, як і в спілкуванні, оформлюючи думку або фіксуючи її для індивіда. Мова бере участь у таких, не власне мисленнєвих, функціях, як усвідомлення емоційних переживань шляхом їх означення або означення запам'ятовуваного змісту і введення його у відповідні словесні зв'язки для утримання в пам'яті тощо» [4, 66]. Водночас мова, яку засвоює людина, містить інформацію, зібрану мовним колективом упродовж усього його існування, у ній зафіксовано національно-культурне надбання багатьох поколінь. Виражені в мові знання й уявлення про довкілля